

Bureising og jorddyrking

Undersøkelse av arealer for nydyrking og bureising har vært – og er – viktige oppgaver for Det norske jord- og myrselskap. Selskapet har i «skrift og tale», og i praksis, søkt å stimulere til øket aktivitet både til oppdyrking av mer jord og til reising av nye bruk der dette har vært aktuelt bl.a. for å bedre miljøet, øke produksjonen og styrke bosettingen. Dette har selskapet gjort ut fra de landbrukspolitiske og forsyningsmessige målsetninger som er trukket opp i stortingsmeldingen om landbrukspolitikken (nr. 14 1976 – 77) og ernæringsmeldingen (nr. 32 1975 – 76).

Overproduksjonen av visse matvarer de siste par år, medførte at Landbruksdepartementet har funnet å måtte dempe noe på taktet i utbyggingen som har preget vårt landbruk siden nevnte målsetninger fikk tilslutning i Stortinget. En kan vel forstå at det synes nødvendig å dempe noe på aktiviteten når overproduksjonstendensene melder seg. Vi mener imidlertid at overproduksjonen har sin årsak i forhold som har utviklet seg skjævt, og ikke det forhold at vi her i landet har for stor matproduksjon på eget produksjonsgrunnlag. De tiltak som er satt i verk for å dempe ned aktiviteten i bruksutbyggingen og jorddyrkingen, må derfor bli kortvarige.

Vi bør ha klart for oss at Norge har særdeles lite produktivt jordbruksareal pr. innbygger og dermed et svakt grunnlag for selvforsyning. Hertil kommer at i gitte situasjoner må vi frykte at produktmengde pr. arealenhet vil gå drastisk ned. Endelig frykter vi at dempningsiltakene lett kan føre til pessimisme, som igjen kan virke til avfolkning i en grad som er skadelig sett i relasjon til målet for bosettingen i vårt land.

På bakgrunn av bl.a. de tanker som her er skissert, tok selskapets styre og representantskap opp disse forhold i en henstilling til Landbruksdepartementet 18. august 1982. Henstillingen er trykt i tidsskriftet Jord og Myr nr. 5/1982 side 124 – «Bureisingsvirksomheten bør fortsatt stimuleres».

Landbruksdepartementet besvarte denne henstillingen ved brev av 5. januar 1983 og selskapets styre tok saken opp med departementet i nytt brev av 11. mars 1983.

Det norske jord- og myrselskaps styre er av den oppfatning at de synspunkter som fremholdes både fra departementet og fra selskapet i nevnte brev, er av betydning i den videre debatt om landbrukets utbygging som nå foregår både i massemedia og på fagmøter. Styret har derfor besluttet å la brevene tilkomme offentligheten gjennom selskapets tidsskrift. Vi gjengir brevene i sin helhet.

Red.

Landbruksdepartementets brev av 5.1. 1983

«Vi viser til vedtak på representantskapsmøtet 18.8.82 vedrørende bureising og dyrking, oversendt samme dag.

I premissene for vedtaket er vist til utviklingen i jordbruksarealet i 10-årsperioden 1969 – 79 der tellingene som Statistisk Sentralbyrå har gjennomført, bl.a. viser at det bare er en svak økning når det gjelder

fulldyrka areal i drift, og en nedgang på ca. 290 000 dekar i det *totale* jordbruksarealet i drift.

Selskapet synes imidlertid å ha sett bort fra at vi i perioden 1969 til 1975 (1975 er utgangspunktet for målsettingen i St.meld. nr. 14 (1976 – 77) om landbrukspolitikken), hadde en sterk nedgang både i totalarealet og det fulldyrka arealet i drift.

Denne nedgangen ble såvidt innhentet når det gjelder fulldyrkingsareal i perioden 1975 – 79, jfr. nedenstående tabell:

	1969	1975	1979
Jordbruksareal i drift, mill. daa.	9,863	8,981	9,572
Av dette fulldyrka, mill. daa	8,269	7,918	8,340

Målet er som kjent å nå 10 mill. dekar i jordbruksareal i 1990. Av dette er knapt 600 000 dekar «innhentet» i perioden 1975 – 79, og det gjensto i 1979 noe over 400 000 dekar.

Det fulldyrka arealet økte med ca. 400 000 dekar i samme perioden, dvs. med ca. 80 000 dekar pr. år. I perioden 1980 – 1990 må det fulldyrka arealet økes med ca. 660 000 dekar, eller med ca. 60 000 dekar pr. år. Oppgavene fra Statistisk sentralbyrå for 1980 og 1981, og prognoser fra Budsjettnemnda for jordbruket for 1983 – 84, tyder for øvrig på at en netto tilgang på 55 000 dekar fra 1983 og utover, vil være tilstrekkelig for å nå målet. Fram til 1981 lå dyrkingsaktiviteten på ca. 80 000 dekar pr. år. Med den tilleggsbevilgning som ble gitt for 1982, får vi om lag den samme aktivitet i 1982.

Selv med den reduksjon av fulldyrkingen som det ble lagt opp til i budsjettene for 1982 og 1983 kan departementet ikke være enig i at en ligger klart etter det dyrkingsprogram det er lagt opp til i de nevnte stortingsmeldinger.

Tallene som er nevnt her forteller ikke om kvaliteten på den dyrkbare jorda og hvor stort areal av dyrka jord som er ute av drift.

Ifølge tellingene fra 1979 antas dette areal å ligge i overkant av 600 000 dekar.

Det kan på bakgrunn av dette også være vanskelig å direkte sammenligne tellinger langt tilbake i tid når en skal vurdere det totale jordbruksarealet.

Aktiviteten når det gjelder fulldyrking

har de siste årene vært større enn det er budsjettmessig dekning for. I en slik situasjon er det nødvendig med kvoter og prioritering om en skal få en rettferdig fordeling av midlene.

Bevilgningen er basert på et system med forhåndsgodkjenning av dyrkingsplaner og etterfølgende utbetaling av tilskott etter hvert som arbeidet fullføres i løpet av 1 – 3 år.

Det viser seg at en hel del arbeider er helt eller delvis utført før tilskott er innvilget. For disse arbeidene har utbetaling av tilskott skjedd tidligere enn budsjettet har vært basert på.

For 1981 gjensto således å utbetale ca. 25 mill. kroner i tilskott til fulldyrking ved årets slutt. Dette beløpet måtte belastes bevilgningen for 1982. For at brukerne skal være sikre på å kunne få tilskott til sin oppdyrking i rimelig tid, må det derfor holdes igjen når det gjelder innvilgning, og en streng prioritering er nødvendig.

I vedtaket er det relativt høye kraftforbruket nevnt. Departementet er opptatt av dette problemet, både i lys av de vanskelige overproduksjonsforholdene og den lave selvforsyningsgrad. Det er nærliggende å stille den hypotese at det også er et «tak» på planteproduksjonssiden. Departementet anser det nødvendig å foreta en nærmere analyse av denne problemstilling, noe som i neste omfang kan ha betydning for bl.a. omfanget av nydyrkingen.

På bakgrunn av den nåværende situasjon finner ikke departementet rom for å øke bureisingsaktiviteten. Men der forholdene er lagt til rette for bureising, og der det alt er foretatt betydelige grunnlagsinvesteringer, finner departementet det riktig å godkjenne nye bruk. Dette er imidlertid også avhengig av kostnadene med tiltaket og søkerens økonomiske evne og faglige kvalifikasjoner.

Departementet er ikke innstilt på å gjenninnføre ordningen med en sentral kvote til bureising. Fylkeslandbrukskontorene må fortsatt ha ansvaret for å prioritere de ut-

byggingssaker som bør finne sted, etter retningslinjer fra departementet.

I representantskapsmøtets vedtak hevd- es det at fylkeslandbrukskontorene forde- ler kvoter til de enkelte kommuner og at det i denne situasjonen ikke er lett å få prioritert bureisingsbruk. Etter gjeldende priorite-

ringsregler står fylkeslandbrukskontorene fritt med hensyn til prioriteringsprosedy- ren, og det er ikke bestemt at de enkelte kommuner *skal* tildeles kvoter. Problemet kan derfor løses på fylkesplanet.»

Johan C. Løken/s.

Magne Stubbsjøen/s

Det norske jord- og myrselskaps brev av 11.03.83 til Landbruksdepartementet

«Vi viser til vårt brev av 18/8-82 om disse spørsmål, og Landbruksdeparte- mentets svar av 5/1-83. Styret i Det norske jord- og myrselskap tillater seg å komme tilbake til noen av de problemstil- lingen som ble reist.

Regjeringen fremmet sin dyrkingsmål- setting for perioden 1975 – 1990 i St.meld. nr. 14 (1976 – 77). Både land- brukskomitéen og Stortinget sluttet seg til den. Målet er at jordbruksarealet i drift i perioden skal økes med 1 mill. dekar til ca. 10 mill. dekar og at hele økingen skal være fulldyrka jord.

Viser statistikken at målsettingen blir nådd?

Målsettingen sier ingen ting om den del av jordbruksareal i drift som utgjøres av natureng og overflatedyrka jord. Det skyl- des vel at en ikke ventet seg særlige end- ringer i denne arealkategorien. Land- brukstillingen i 1979 viser imidlertid at natureng og overflatedyrka areal i drift er sunket til 1,232 mill. dekar, eller med ca. 350 000 dekar i 10 års perioden. Fortset- ter denne tendensen også ut gjennom 80- årene, noe som er sannsynlig, vil vi trolig ha ca. 700 000 dekar mindre natureng og overflatedyrka jord i drift i 1990. Dyr- kingsmålsettingen sier ikke noe om hvor-

dan denne minkingen skal kompenseres. Etter vårt skjønn må en iallfall kunne dra den konklusjon at om en i 1990 har økt det fulldyrka areal med 1 mill. dekar sam- tidig som den ikke fulldyrka delen er min- ket med f.eks. 500 000 dekar, så er mål- settingen ikke nådd.

(Det er grunn til å tro at arealene av na- tureng og overflatedyrka jord i de første tellingene etter krigen reelt sett var mindre enn det tellingene viste. Arealene i denne kategorien var nok også usikrere enn de fulldyrka arealer. Der er mange grunner til det. Mellom tellingen i 1969 og 1979 er det imidlertid snakk om en betydelig og reell reduksjon i arealene av natureng og overflatedyrka jord.)

Regjeringens dyrkingsmålsetting tok utgangspunkt i jordbruksareal i drift, og fulldyrka areal i drift i 1975 – henholds- vis 9,0 mill. dekar og 7,9 mill. dekar. Arealene er *ikke* funnet ved en jordbruk- stelling. De fremkom ved en utvalgstel- ling. Slike har en hatt hvert år siden 1970. Utgangspunktet var alt jordbruksareal i drift. Det hadde vært mere dekkende for den realiteten en søkte, om en hadde tatt utgangspunkt i alt jordbruksareal i drift på bruk med 5 dekar og større jordbruksa- real. Da ville en ha holdt jordbruksarealet på tomter utenom, og derved fått et bedre mål for endringene i det «profesjonelle

jordbruksarealet». Forskjellen på det totale jordbruksareal i drift og jordbruksareal i drift på eiendommer med 5 dekar og større jordbruksareal oppgir Landbrukstelingen 1979 hefte IV sidene 14 og 20 til:

	1969 mill. dekar	1979 mill. dekar	dekar
Totalt jordbruksareal i drift:	9,863	9,868	+ 5 000
Totalt jordbruksareal i drift på bruk med minst 5 dekar:	9,553	9,535	- 18 000

Årsaken er at et stort antall bruk i perioden er redusert til tomter.

Statistisk Sentralbyrå hadde utover i 1970 årene en stigende mistanke om at utvalgstillingene i denne perioden viste for lave tall. Det ble bekreftet da resultatet av Landbrukstelingen 1979 forelå. Fra byrået har vi fått disse oppgavene over jordbruksareal i drift på eiendommer med 5 dekar og større jordbruksareal.

1969	Jordbrukstelling	9,553 mill. dekar
1970	Utvalgstilling	9,227 mill. dekar
1971	Utvalgstilling	8,999 mill. dekar
1972	Utvalgstilling	8,792 mill. dekar
1973	Utvalgstilling	8,728 mill. dekar
1974	Utvalgstilling	8,698 mill. dekar
1975	Utvalgstilling	8,672 mill. dekar
1976	Utvalgstilling	8,653 mill. dekar
1977	Utvalgstilling	8,685 mill. dekar
1978	Utvalgstilling	8,696 mill. dekar
1979	Utvalgstilling	9,062 mill. dekar
1979	Landbrukstelling	9,535 mill. dekar
1980	Utvalgstilling	9,358 mill. dekar
1981	Utvalgstilling	9,365 mill. dekar
1982	Utvalgstilling	9,413 mill. dekar

For året 1979 der en hadde både utvalgs- og landbrukstelling er forskjellen

nesten 0,5 mill. dekar. Statistisk Sentralbyrå opplyser at hovedårsaken til dette store avviket er at det viste seg å være mange bruk som kom i drift igjen etter å ha vært ute av drift en tid, uten at dette ble registrert i de årlige utvalgstillinger. Bruk som var ute av drift i 1969 ble under ingen omstendighet med i utvalgstillingene selv om de kom i drift igjen før 1979. Statistisk Sentralbyrå opplyser nå at utvalgsrutinene er lagt om. Fra 1980 av regnes de å gi et riktig bilde av endringene i de ulike arealkategorier.

Der er heller ikke logiske grunner til at jordbruksareal i drift skulle synke med hele 0,9 mill. dekar fra 1969 til 1975 for så å stige med 0,9 mill. dekar fram til 1979. Noe fall i den første 5 års perioden og noe stigning i den siste 5 års perioden er rimelig, men den dimensjonen er finner i utvalgstillingene er klart urimelig.

Dersom det registrerte areal ved utvalgstillingen i 1975 var helt klart for lavt – f.eks. 0,5 mill. dekar for lavt – vil den registrerte stigning i jordbruksareal i drift mellom utvalgstillingen i 1975 og Landbrukstelingen i 1979 bli like mye for stor. Styret for Det norske jord- og myrselskap er derfor av den oppfatning at både Finansdepartementet og Landbruksdepartementet er kommet i skade for i betydelig grad å ha overvurdert den stigning vi har hatt i jordbruksareal i drift i perioden 1975 – 1979.

Styret tillater seg å minne om at Landbrukstelingen 1979 angir at netto 30 000 bruk er blitt nedlagt i perioden mellom de to siste tellingene. Tellingen gir nå bedre – men enda ikke fullgode – opplysninger om de arealer som går ut av bruk og de arealer som tas ut av «vanhevdskonto» og brukes igjen.

Det går årlig ut av bruk meget betydelige arealer p.g.a. jorderosjon, uttrykket brukt i vid betydning. Tap av organisk materiale på dyrket myr medfører at myrjord på udyrkbare undergrunn med tiden går ut av bruk. Det tapes også fastmarks-

realer, særlig i brattlendt terreng. Det har hittil ikke vært mulig å skaffe tall for slike tapsposter.

Landbruksdepartementet oppgir at det i 10 års perioden er fulldyrka ca. 763 000 dekar. Det er en positiv tendens. Det jordbruksareal som er bygd ned, tilplantet eller ligger brakk oppgis tilsammen til vel 500 000 dekar. Dertil kommer at tellingen viser at det i 1979 er ca. 629 000 dekar som er ute av drift. Noe av dette arealet er nok kommet på «vanhevskonto» før 1969. Med så sterke negative trekk i bildet finner styret det ikke oppsiktsvekkende at en årlig nydyrking på 76 000 dekar allikevel slett *ikke* har gitt noen vekst i jordbruksarealet i drift.

Statistisk Sentralbyrå antar som nevnt at utvalgstillingenes arealangivelser nå skal gi et tilnærmet riktig bilde av arealutviklingen. Er dette tilfelle, kan ikke en årlig gjennomsnittlig nydyrking på 55 000 – 60 000 dekar føre til at dyrkingsmålsettingen nås i 1990. En årlig nydyrking av størrelsesordenen 80 000 dekar har i de 3 første år av 80 årene overhodet *ikke* gitt økning i jordbruksareal i drift!

Styret ser ingen avgjørende indikasjoner på at de negative krefter er blitt svekket. Nedlegging av bruk synes å ha stabilisert seg rundt 3000 pr. år. Det er ikke tegn til at nedbygging av jordbruksareal minker, snarere tvert imot. Mye tyder på at tilplanting av jordbruksareal, jordbruksareal som brakkes og minking av areal av natureng og overflatedyrka jord vil fortsette om lag som hittil om ikke nye og sterkere virkemidler tas i bruk. Etter vårt skjønn peker alt i retning av at en årlig nydyrking av størrelsesordenen 80 000 dekar pr. år, heller ikke i 80-årene vil gi økning i jordbruksareal i drift. Skal målet 10 mill. dekar jordbruksareal i drift i 1990 nås, må den årlige nydyrking økes betraktelig – i alle fall til 130 000 dekar pr. år. Det er en stor utfordring – og en større oppgave enn en forutså den gang dyrkingsprogrammet

ble vedtatt. Det jordbruksareal som til en hver tid er i drift, er et resultat av mange, sterke og uavhengige krefters påvirkning.

Før tellingsresultatet fra 1975 forelå, var det lett å komme i skade for å undervurdere de negative krefters størrelse og varighet. Etter at tendensen er avdekket, bør kreftene ikke undervurderes på ny i 80-årene.

Kan problemene med overproduksjon løses?

Styret vil gjerne knytte noen kommentarer til det departementet sier om kraftfôrprosent og om hypotesen «tak» på planteproduksjonen.

Av massemedia får en inntrykk av at departementet er engasjert i en analyse av om det er rom for en større planteproduksjon i landet vårt – og at resultatet av analysen så langt – , nærmest er negativt.

Etter vårt skjønn er ikke «overproduksjon» av husdyrprodukter et resultat av en stor innenlandsk planteproduksjon. Vi har tidligere pekt på at bytteforholdet mellom kraftfôrpris og husdyrproduktpris er blitt for godt. Alle synes å være enige om at dette har resultert i et overforbruk av kraftfôr av størrelsesorden 250 000 tonn. Dertil kommer at det for gode bytteforholdet, er kombinert med en svært høy kraftfôrpris. Det gir selvfølgelig unødvendig høye husdyrproduktpriser. På denne måten er vi kommet i utakt med kraftfôrpris og husdyrproduktpriser i våre naboland, særlig da Danmark, Sverige og Finland. Det har i sin tur utløst en ulovlig import og en grensehandel med husdyrprodukter som er helt uforenlig med de forutsetninger Jordbruksavtalen bygger på. I tillegg kommer den fortregning av norsk fôrproduksjon som stråförimporten bevirker. De virkelige dimensjoner disse negative tendenser har, vil vel aldri bli skikkelig kjent, men at de samlet representerer langt større husdyrproduktkvanta enn den såkalte

«overproduksjon», kan det snaut være tvil om.

Styret er klar over at det norske marked ikke kan ta i mot særlig mye mere fôrkorn. For matkorn er der et stort og udekket behov. Norske og utenlandske planteforedlingsinstitusjoner har i de senere år gitt oss nye, gode kornsorter. Skal våre hvetearealer utvides så det monner, må vi ha sorter som er tidlige nok eller vinterherdige nok til at hvetedyrkingen kan utvides til kornproduksjonsområdene i Buskerud, Oppland, Hedmark og flatbygdene i Trøndelag. Det er urealistisk å tro at vi kan få sorter med slike egenskaper utenfra. Vår egen innsats i hviteforedling må i tilfelle økes kraftig i mange år fremover. Anstrengelsene for å få til en bedre planteveksling i korndistriktene må også økes – særlig da for å finne fram til bedre og lønnsommere forkultur for hvete.

Det kan synes som det dyrkingsprogram Stortinget har fastlagt, er i fare fordi det tilsynelatende ikke er rom – eller bruk for – produksjonen. Stortingsmelding nr. 14 kalkulerte med noen øking i avling og avdrott fram mot 1990. Dyktigere bønder, sterkere innsats av bedre driftsmidler og bedre vær enn normalt, kan ha gitt en noe sterkere øking i avling og avdrott enn forutsett. Alt for liten innsats i omgrøfting av tidligere dyrka jord, kan være blitt kompensert ved at det areal som vatnes siden 1975 er økt med ca. 500 000 dekar.

Det kan se ut som om interessen bevisst føres over fra arealstatistikk til statistikk

over produserte og markedsførte produktmengder. Etter vårt skjønn er ikke den metoden bedre og/eller sikrere. Uansett om saken vurderes fra areal – eller fra avkastningssiden vil en stå overfor det samme fenomen og problem: For stort kraftfôrforbruk, ulovlig import og grensehandel med husdyrprodukter, stråfôr- og kraftfôrimport.

Styret vil til slutt understreke at det vi har framholdt i realiteten er spørsmål om justeringer av pris på kraftfôr og på husdyrprodukter. Likevel ligger det innebygget at justeringene på sikt burde føre til både større innenlandsk etterspørsmål, og mindre ulovlig import og grensehandel. En større hvetedyrking og mindre stråfôrimport er under enhver omstendighet store goder. Sumvirkningen vil i tilfelle bli at en fjerner «overproduksjonen» av husdyrprodukter og gir rikelig plass under «taket» både for vår nåværende planteproduksjon og for den produksjon som en økt nydyrking vil gi. I dagens situasjon er det riktig å minne om at justeringene i tilfelle vil gi mange nye og varige arbeidsplasser i næringen selv og dertil gode og sterke ringvirkninger i hele vårt samfunn.»

Thorstein Treholt/s

J. Låg/s

Asbjørn Sorteberg/s

Ottar Fjærvoll/s

Jan. E. Mellbye/s

Carsten Bruun/s

Alf Ording/s

Ole Lie/s